

EEN REIZIGER OVER IJSLAND.

DOOR

Dr. G. DOYER VAN CLEEFF.

De reeks der geïllustreerde reisverhalen, die door de bekende firma HACHETTE & cie te Parijs uitgegeven wordt, is onlangs vermeerderd met een werkje van 400 pagina's, waarin dr. HENRY LABONNE verhaalt, wat hem wedervaren is op zijne reizen naar IJsland en den Faröer-archipel.¹ In 1886 en 1887 deed de heer LABONNE op last van den minister van onderwijs twee reizen naar IJsland en op de laatste reis heeft hij ook de genoemde groep van eilanden bezocht.

Opstellen en kleinere mededeelingen van wetenschappelijken aard werden reeds in verschillende tijdschriften geplaatst, maar, hoewel het hier aangekondigde werkje voornamelijk geschreven is ten dienste van latere bezoekers van IJsland, is ook hier de natuuronderzoeker dikwijls aan het woord. Trouwens hoe zou het anders kunnen, waar de reiziger spreekt van een land, dat zijne aantrekkelijkheid vindt in de omstandigheid, dat het het tooneel is van den voortdurenden strijd tusschen twee strijdige elementen, het water en het vuur. Van dien strijd getuigen de gletschers en de lava's, die samen de oppervlakte van het land vormen, de sneeuwlawines en de geysers, het ijs, dat de haven van Akreyri en andere havens tot in Juli kan afsluiten, en de solfataren. Hier en daar bestoken de vijandige machten elkander niet van verre, maar zeer van nabij. Zoo doet de inwendige warmte der aarde soms de sneeuw op enkele plekken smelten, terwijl op een afstand van enkele schreden alles bevroren blijft. Toen de heer LABONNE

Dr. HENRY LABONNE. *L'Islande et l'Archipel des Färöer*, 1888.

op zijne tweede reis langs de zuid- en zuidoostkust van IJsland voer en de stuurman van het schip hem op menige bijzonderheid opmerkzaam maakte, werden o. a. twee donkere strepen genoemd, die aan den top van den met sneeuw bedekten Vatna Jokúll (Gletscher van den Vatna) op hetzelfde punt begonnen en van daar tot aan den voet van den berg doorliepen. Over eene breedte van ongeveer 100 M. smelt de sneeuw hier weg en komt de lava, die vlak daarnaast door een kleed van sneeuw en ijs bedekt is, te voorschijn; waarschijnlijk ontspringen boven aan den gletscher twee stroomen van kokend water, die, zich van elkander verwijderend naarmate zij dalen, de sneeuw en het ijs doen smelten. Eene vereeniging van heet en koud water wordt aan de westkust in de nabijheid van het stadje Reykholt gevonden. Midden in eene rivier met ijskoud water verheft zich een kegel van tufzandsteen, die door kiezelzuur tot een vast geheel vereenigd is; dit kegelvormig bekken, 1 M. hoog boven den spiegel der rivier en met eene inwendige oppervlakte van 3 M², is met kokend water gevuld. Niet met zachtheid alleen slaagde de heer LABONNE er, in zijn poney naar den rand van den kegel te doen zwemmen; hij tracht vasten voet te zetten, maar glijdt uit en loopt gevaar zich zóó deerlijk te branden aan den heeten wand van het bekken, dat hij niet weet, hoe gauw hij zich weder in het ijskoud water der rivier werpen zal.

Eén blik op het kaartje van IJsland, waarvan het boekje voorzien is, is voldoende om een indruk te geven van de talrijkheid der gletschers, die een groot gedeelte der oppervlakte vormen. Vatna Jökull, Oeraefa Jökull, Torfa Jökull, Lang Jökull, Eyriks Jökull zijn slechts enkele voorbeelden van het groot aantal daar aanwezige namen, waarvan het laatste gedeelte op de aanwezigheid van een gletscher wijst. Dicht bij de nabijheid van gletschers ligt de Hekla, zelf — het klinkt ons zonderling — van tijd tot tijd geheel door sneeuw bedekt. Van den ouden uitgebranden krater aan den top kon dr. LABONNE daarom niets zien; nergens, noch aan den top, noch aan de eigenlijke kraters, die zijdelings geplaatst zijn, was bij het bezoek eenige damp te bespeuren. Iets verder ten Z.O. en N.W., door gletschers ingesloten, ligt in het zuidwestelijk gedeelte van IJsland het gebied der geysers, van den top van den Hekla reeds merkbaar aan de wolken, die boven het landschap hangen. De uitbarstingen van den Grooten Geyser hadden, althans naar hetgeen de bewoners vertelden, in 1886 vrij geregeld om de drie dagen plaats. Drie uitbarstingen werden door LABONNE

binnen drie minuten waargenomen; bij den laatsten stoot verhief het kokende water zich tot eene hoogte van 30 M. en kwamen de droppels in den vorm van een uitgebreiden waaier naar de aarde terug. Daarna was het, alsof het monster al zijne krachten had uitgeput; het water trok zich terug, zoodat het kokende blauwachtige vocht alleen op eene groote diepte te zien was. Op korten afstand bevindt zich de Strokr, die de omstanders niet lang en dikwijls te vergeefs laat wachten, maar die kunstmatig opgewekt kan worden; men behoeft slechts een stukje van de graszoden of van de veenlagen uit de nabijheid in de opening te werpen om daaruit, na duidelijke voorbereiding van één uur, eene dikke kolom water te zien opspringen tot eene hoogte van 30 M.; dan rolt een donderend geluid door de lucht, dan trilt de bodem onder de voeten der omstanders zóó hevig, dat de beweging-soms merkbaar is op een afstand van 100 M. en meer. Behalve tal van kleinere openingen, waaruit het onder de aardkorst rommelend water en de waterdamp te voorschijn komen, vinden zij in den Blesi en den Kleinen-Geyser nog twee grootere monden, waardoor zij van tijd tot tijd in den dampkring uitgestooten worden.

Ook bij een bezoek aan het schiereiland, hetwelk den meest zuidwestelijken hoek van IJsland vormt, vond dr. LABONNE in de lucht een zwaren damp hangen, die uit de zijde van een berg scheen te voorschijn te komen, of liever daaruit voortkwam. Geen wonder, dat de gids van een brandenden berg sprak. Het water der beken is hier melkachtig wit van zwavel, eene brij van zwavelhoudend slijk borrelt hier en daar uit eene opening in den aardbodem op en de lucht is met verstikkende zwaveldampen gevuld. Zwavelhoudende bronnen, geysers in het klein, zijn in groot aantal op dit terrein aanwezig; de bezinkingen bestaan voor een groot gedeelte uit zwavel, zelfs worden er kleine bergen gevonden, die geheel uit deze stof bestaan. Bij den grooten afstand, waarop IJsland zich bevindt, maar vooral door de gebrekkige wegen en middelen van vervoer, die aanwezig zijn, kan van de zwavel in deze en in de andere solfataren geen voordeel getrokken worden. Het tafereel is zoo woest, dat men moeielijk eene omgeving vindt, die den ingang tot de hel beter zou kunnen voorstellen.

Liefelijk zijn slechts enkele streken van het eiland, dat in zijne stoutheid en grootschheid het geweld van de ongetemde krachten der natuur openbaart. De plantenwereld is er zóó schraal vertegenwoordigd, dat in de schatting van de bewoners der omgeving van Thorsmörk

een klein boschje van dwergwilgen en berken, waaraan geen enkele tak zoo dik als een arm is en waarin geen enkele boom boven menschenhoogte uitsteekt, tot de wonderen der wereld behoort. Verwonderlijk verfrisschend moet dan ook het groen en de geur dier boomen zijn op dit eiland, dat in dit opzicht zoo slecht bedeeld is. Dergelijke boschjes van berken en kleine wilgen mogen juist niet zeldzaam zijn, de grond moge hier en daar enkele soorten van *Geraniums*, *Dryas*-soorten enz. dragen, die tegen de stammen dier dwergboompjes opklimmen, algemeen komt alleen voor het bekende IJslandsche mos (*Cetraria islandica*), hier en daar door eene verwante soort (*C. nivalis*) vergezeld. Op de groote vlakte Hollavordheidi (aan den westkant in het midden, tusschen de steden Bordeyri en Reykholt) vond DR. LABONNE letterlijk niets dan het bekende IJslandsche mos, dat zijn eentonig kleed over den grond heeft uitgespreid. Wie een boom van eenige meters hoog wil zien op IJsland, moet daartoe naar Akreyri aan het benedeneinde van een der talrijke fjorden aan de noordkust gaan. De belofte, daar een boom van vijf meter te gaan zien, doet dan ook dikwijls dienst, waar ouders met vooruitzicht op eene belooning hun kinderen tot vlijt of andere goede werken willen aanzetten. In de genoemde stad zijn dan ook niet minder dan vier exemplaren van den lijsterbes (*Sorbus aucuparia*) en op boerderijen in de nabijheid staan nog twee exemplaren van dezelfde soort, die allen recht op den naam van boom hebben.

Dat deze boomen in het N. van IJsland bestaan, dat in datzelfde gedeelte van het eiland o. a. aardappelen met vrucht kunnen worden gekweekt, brengt den heer LABONNE tot de bewering, dat het eiland niet zoo arm aan planten behoefde te zijn, wanneer er slechts meer zorg gedragen werd de boomen tegen storm en ruw weder zooveel mogelijk te beschutten. Hij heeft daarbij tot steun het voorkomen van enkele plekjes, waar Flora inderdaad een zetel kon opslaan, dank zij den bergen, die den ruwen, van den noordpool komenden noordewind afsluiten, of dank zij der hoogere temperatuur van den grond. Zulk een merkwaardig plekje in het westen van het eiland heeft b.v. zijn ontstaan te danken aan een bouwwerk van zeer ouden datum. In de nabijheid van Hvammr heeft de groote skald van IJsland, SNORRE STURLESON, omstreeks 1200 een rond bad laten metselen, dat eene middellijn van ongeveer 5 M. heeft. Het cement, waardoor de bouwsteen, die van vulkanischen oorsprong zijn, tot een geheel verbonden zijn, heeft zulk een hecht geheel doen ontstaan, dat sinds

menschenheugenis nog geen herstellende hand noodig is geweest. Naar verkiezing kan men in dit bad koude en warme baden nemen; een onderaardsch gemetseld kanaal, meer dan 150 M. lang, voert het warme water aan uit de bron Skrifla; geeft men de voorkeur aan een koud bad, dan kan men, zooals dr. LABONNE deed, het bad tegen den nacht met warm water vullen en den volgenden ochtend zich in het afgekoelde water verfrischen. Nu is de richting, waarin de aanvoerbuï onder den grond loopt, aan de oppervlakte duidelijk afgeteekend door eene soort van Weegbrée (*Plantago rotundifolia*), die elders op het eiland ontbreekt maar hier den grond voldoende gekoesterd vindt.

In vele oude sagas op IJsland wordt gesproken over de bosschen, die in vroegere tijden den grond zouden hebben versierd en waarin, in plaats van de dwergboomen van den tegenwoordigen tijd, pijnboomen zouden hebben gestaan. De *surturbrandur*, opeenhoopingen van fossiel, meer of min verkoold hout, die veelvuldig worden aangetroffen, bevatten dan ook dikwijls dennestammen, stukken van den mahoniehoutboom en leveren volgens de meening van vele aardkundigen het bewijs voor hetgeen in de sagas van het land wordt verhaald. Dr. LABONNE kan zich hiermede niet vereenigen; hij beweert, dat het klimaat en de flora van IJsland geen belangrijke verandering ondergingen sinds den tijd, waarin de sagas werden gedicht. Vertoonden nu alle stukken fossiel hout het verschijnsel, hetwelk dr. LABONNE bij vele stukken opmerkte, namelijk dat zij door paalwormen doorboord zijn geweest, dan zou zijne bewering, dat het vreemde hout in de *surturbrandur* over zee is komen aandrijven en dus door zeestroomingen van elders is overgebracht, zonder bezwaar kunnen worden aanvaard. Een andere grond voor zijne bewering, die ook stellig niet zonder waarde is, maar toch minder beslissend spreekt, is de volgende. Bij den Grooten Geyser komen in de kiezelafzettingen op eene diepte van 3 M. opeenhoopingen van versteend hout voor, dat afkomstig is van dezelfde soorten van wilgen, berken, paardestaarten, Carexsoorten enz., die thans nog op IJsland groeien. Uit op de plaats gedane waarnemingen leidt dr. LABONNE af, dat de kiezelafzettingen, die jaarlijks worden gevormd, eene laag van 2 mM. dikte vormen; de zooeven genoemde afzettingen zouden zich dus in 1500 jaren hebben gevormd. Op de bibliotheek te Reykjavik was gelegenheid de vermeerdering in hoogte van den kegel van den Geyser over een grooter tijdsverloop te leeren kennen, en omdat ook deze berekening

eene jaarlijksche vermeerdering van 2 mM. opleverde, meent dr. LABONNE recht te hebben den ouderdom der versteende berken, wilgen enz. op ongeveer 1500 jaren te schatten. Tegenover de mededeelingen in de sagas blijft deze zaak toch nog onzeker, al vond onze reiziger op het eiland geen enkel stuk versteend of verkoold hout rechtop staan, daarentegen altijd liggend.

Welke bezwaren aan het reizen verbonden kunnen zijn, meer dan eens wordt het ons op de levendigste wijze geteekend. Nu eens zien wij de reizigers waden door eene wel niet diepe maar zóo krachtig stroomende rivier, dat eene struikeling van den poney hun leven in gevaar brengt; zijn zij door het ijskoude water heen behouden aan de overzijde aangekomen, dan zitten zij korten tijd later vaster in den zadel dan ooit, omdat zij daaraan overal vastgevroren zijn. Waar stilstaan de dood zou zijn, maakt sneeuwjacht hun het voortgaan dikwijls bijna onmogelijk; draaikolken en rukwinden en woeste golfslag bedreigen plotseling hun leven, waar zij in de Faröer met gunstig weder van het eene eiland naar het ander dachten over te steken. In twee etmalen slagen zij er in, ondanks tegenspoeden van verschillenden aard, om van Reykjavik de centrale hoogvlakte over te rijden.

De moeilijkste tocht geschiedde op de tweede reis; berichten uit Frankrijk waren in lang niet ontvangen en een brandend verlangen verteerde het hart; verbeeld u, wat een hartstochtelijk »Preussenfresser'', zooals de reiziger zoo dikwijls toont te zijn, gevoelen moest, wanneer hij van de beruchte zaak SCHNAEBELE het begin had gehoord, maar het hem verborgen bleef, hoe de zaak zou afloopen. Het schip ankerde in den grooten Reydarfjördr (aan de oostkust) tegenover het dorp, waar de ouders van THORWALDSEN hebben gewoond; een schip met berichten uit het vaderland lag te Seydisfjördr, een plaatsje dat iets meer ten N. ligt. Dr. LABONNE onderneemt den tocht daarheen, maar al wordt hij honderd jaar oud, den 17^{den} Mei 1887 en de ellende, welke hij dien dag moest doorstaan, zal hij nooit vergeten! Van 's middags vier tot ongeveer acht uur in den avond ging de tocht door een vredig landschap, maar later in den avond voerde hun weg over de sneeuw, of liever door de smeltende sneeuw. Telkens zaten de poneys tot aan hun buik in de natte sneeuw weggezonden en de mannen hadden de grootste moeite hunne rijpaarden weder in beweging te krijgen; nu moest het een bij de ooren, dan weder een ander bij den staart uit de half vloeibare massa worden

opgetrokken en dat, terwijl men zelf geen vasten grond onder de voeten had. Elke stap voorwaarts bracht een kuil te weeg, die onmiddellijk vol ijskoud water stond. Den volgenden ochtend werden de moeielijkheden nog grooter. Uit de smeltende sneeuw vormden zich plotseling stroomen van water, die met geweldige kracht de sneeuw voor zich uit deden wegstorten in de diepte en de poneys, die al lang geen ruiters meer vermochten te dragen, in hunne vaart medesleepten, zoodat er één verdronk en een ander half bezwijmd nog kon worden gered. Hoe meer bergtoppen beklommen waren, des te meer en des te hooger vertoonden er zich in de richting, die men volgen moest, en steeds was de stroom, die moest worden doorwaad, krachtiger dan de vorige.

Toch slaagde de tocht en vond men te Seysdijördr datgene, waarnaar zoo vurig verlangd werd. Een klein stoomschip bracht de reizigers terug naar hun schip te Eskifjördr. In de nabijheid van deze plaats ligt ook de mijn, waar het bekende dubbelbrekend ijslandsch spaat gevonden wordt.

Om een indruk te geven van het nachtverblijf, waarmede de reis over dag werd afgewisseld en dat gewoonlijk in een *baer* (boerderij) gevonden werd, laten wij dr. LABONNE verhalen, hoe hij de nachten doorbracht op zijnen zooveen genoemden tweedaagschen tocht van Reykjavik dwars over het eiland naar de noordkust. Den eersten avond klopt hij aan eene boerderij te Kalmanstunga; na een half uur doet de boerin open en laat zij de reizigers in de keuken; eten heeft zij niet anders dan gezouten schapenvleesch, melk geeft zij voor den dorst en ééne kamer met drie bedden voor den *Doctó Franskö* en zijne twee metgezellen. Het sobere avondeten is pas gebruikt of daar wordt nog eens geklopt, en ziet, daar staan twee heeren die de vergadering der volksvergadering te Reykjavik gaan bijwonen. Twee bewoners meer voor de eenige slaapkamer, die één venster bleek te bezitten zoo groot als een vuist. Maar al was het venster grooter geweest, het had den franschen dokter niet aan versche lucht kunnen helpen; zijne pogingen om het open te zetten, nadat de andere vier in slaap waren geraakt, had weinig vrucht.

Den volgenden dag, het was zaterdag, wordt de reis door een fijnen, kouden regen tot twee uur na middernacht voortgezet. Aan een *baer* te Haukagill wordt nu logies gevraagd; de gids klom op het begroeide dak en riep door den schoorsteen naar binnen om den boer te wekken. »Loop naar den duivel,» is het antwoord, »ik kan

u niet bergen; aan mijne slaapkamer wordt gewerkt en in de badstofa liggen reeds tien personen, meest vrouwen". Het gevolg was, dat LABONNE het gezelschap in de badstofa vermeerderde en zich koesterde onder een warm dekbed van eiderdons. Nu en dan vond hij echter meer gemakken of eene meer beschaafde omgeving, b. v. wanneer zijn gastheer tot den beschaafden stand behoorde. Met groote ingenomenheid spreekt hij b. v. over den predikant DAHL op een der Faröer, wiens eenzaam doch nuttig leven onder de eenvoudige bewoners zijne bewondering wekte. Enkele gebruiken, waarover wij ons hier zouden verbazen, zijn op IJsland gevolgen van eene soort van patriarchale zorg, die men meent aan zijne gasten te moeten bewijzen.

Een aangename verrassing bood Akreyri aan. Had dr. LABONNE de onherbergzaamheid van de noordkust met vrees te gemoet gezien, hij vond er een europeesch hôtél, waarin hem eene genommerde kamer aangewezen werd. Dnbbel aangenaam was hem hier het verblijf, daar de gastheer een burger uit Sleeswijk was, die liever aan den noordelijken poolcirkel was gaan wonen dan duitsch onderdaan te worden. Haat tegen den gemeenschappelijken vijand kruide hier de spijzen. Te Akreyri werd de reiziger *geïnterviewd* door den directeur van één der twee dagbladen, die op deze plaats van ongeveer 400 zielen verschijnen. Het was een buitenkans om op deze wijze iets van de buitenlandsche staatkunde te kunnen vernemen. Bij gebrek aan stof voeren deze twee dagbladen (want ook daar in het verre Noorden zijn conservatieven en liberalen) een verwoeden krijg tegen elkander.

Ook te Isafjôdr (in het noordwesten van het schiereiland, dat het noordwestelijk gedeelte van IJsland uitmaakt) is een logement in den trant van dat te Akreyri.

Het belangrijkste landdier voor IJsland is de poney, een stevig gebouwd, meestal koffiekleurig dier, gewoonlijk 1,20 M. à 1,50 M. hoog; het draagt de zwaarste lasten en trotseert de grootste vermoeienis, vooral in en even na het jaargetijde, waarin de weiden genoeg gras opleveren. »De poney," zegt dr. LABONNE, »is voor den IJslander, wat het rendier voor den Laplander, de hond voor den Eskimo, het muilpaard voor den bergbewoner en de olifant voor Indië is; op den dag, waarop de laatste poney van IJsland verdwijnen zou, kon de mensch ook niet beters doen dan zijn koffers pakken en een ander vaderland zoeken."

Dr. LABONNE betreurt het zeer, dat er op IJsland zoo weinig voordeel getrokken wordt van de gelegenheid, die er bestaat om den

rijkdom van het volk te verhoogen en dat er niet veel tot verbetering geschiedt. Er zijn hier eerder handen te weinig dan te veel; werd de grond beter bebouwd, de opbrengst kon veel grooter zijn; werden de kudden schapen beter opgepast, zij zouden veel meer voordeel kunnen opleveren.

De natuurlijke rijkdom bestaat hier voornamelijk in hetgeen het water oplevert. Bij de vloot van visscherschepen van vreemde natiën, die de zuidkust in den zomer bevolkt, zouden veel meer ijslandsche schepen kunnen zijn om de kabeljauwen tot hun buit te maken. Toch gaat de vischvangst ook hier vooruit en brengt het drogen van de visch, het koken van traan enz. veel handen in beweging. Zijn aan de zuidkant scholen van kabeljauwen aanwezig, de zee langs de noordelijke kusten is druk bevolkt met haaien (*Squalus acanthias*), die daar met lijnen en haken gevangen worden. Uit de levers wordt traan gestookt, die, naar kwaadsprekende tongen zeggen, door stoom wordt ontkleurd en dan als levertraan aan de markt wordt gebracht. Of zij misschien ook even goed kan worden gebruikt?

Op zijne terugreis naar Schotland bezocht de fransche dokter ook de groep der Faröer. Over de bewoners dier afgelegen eilanden deelt hij menige belangwekkende bijzonderheid mede. Hier is de zee nog meer dan op IJsland de bron van bestaan voor de bevolking; leeft de dolfijn reeds in de legenden, die hier in den hoek van den haard worden verhaald, de jacht in September op den *grindehval* (zooals de dolfijn hier heet) is de belangrijkste gebeurtenis van het jaar en eenige maanden vroeger (in Juni) houdt men zich bezig met het zoeken van de eieren der vogels, die hier bij millioenen nestelen.

Met een gedeelte van het verhaal van de vangst der dolfijnen zullen wij dit overzicht eindigen. De jaarlijksche opbrengst bedraagt niet minder dan 90.000 gulden.

Wanneer de dolfijnen zich in groote scholen vertoonen, hetgeen gewoonlijk in September geschiedt, ziet men de bevolking van Westmanshavn, vrouwen en kinderen vooral, door de straten rennen, alsof zij plotseling bezeten waren geworden, al roepende: Grindehval! Grindehval! Op het aanhooren van deze blijde tijding maakt elk zich gereed, het bestuur komt ook aangesneld om den aanval te regelen, en met ontplooiden zeilen of door riemen voortbewogen sluiten de schuiten zich tot eene gesloten colonne aaneen. De aldus overvallen dolfijnen trachten te vluchten, maar opgesloten tusschen het strand en een halven cirkel van vijanden vinden zij geen uitweg. Steeds

naderen de visschers en de arme dieren trachten aan de slachting te ontkomen door te duiken. Het middel helpt maar voor korten tijd; hun natuur dwingt hen weder boven te komen om adem te halen. Dan begint de moord; verhit door hun ijver steken de visschers met staken, met ijzers met scherpe punten, met harpoenen in het rond om zooveel dolfinen te dooden, totdat er geen enkele meer overblijft. Weldra is de zee rood van hun bloed en dikwijls zijn honderden dolfinen de prooi van hunne vervolgers geworden. Van de huid worden stevige riemen gemaakt; het vleesch, dat eenigszins naar vet ossenvleesch smaakt, wordt versch of gezouten gebruikt; uit de speklaag wordt traan gekookt en de gedroogde zwemblaas levert een zak, waarin de traan kan worden bewaard.
